

Ks. Paweł Landwójtowicz

Uniwersytet Opolski

Wydział Teologiczny

DUSZPASTERSTWO RODZIN W DIECEZJI OPOLSKIEJ

Przez duszpasterstwo rodzin zwykło się rozumieć „działalność Kościoła, która pełni zbawcze posłannictwo wobec rodziny, obejmując wszystkie etapy jej rozwoju oraz całość treści jej życia w perspektywie sakramentalności małżeństwa i wymiaru eklezjalnego rodziny”¹. Owo duszpasterstwo należy widzieć trojako: po pierwsze jako teorię², czyli refleksję naukową – w tym znaczeniu duszpasterstwo rodzin jest dziedziną teologii pastoralnej jako nauki o samourzeczywistnianiu się Kościoła w świecie³; po drugie jako praktykę, czyli działanie właściwe Kościołowi katolickiemu – w tym znaczeniu duszpasterstwo rodzin jest zbawczą posługą Kościoła katolickiego skierowaną przede wszystkim do małżeństwa i rodziny powstałej na fundamencie sakramentu małżeństwa⁴; po trzecie jako istniejące i funkcjonujące struktury kościelne: od Komisji Episkopatu Polski do spraw Rodziny, poprzez struktury diecezjalne, rejonowe, dekanalne, do parafialnego poradnictwa życia rodzinnego⁵.

¹ K. Wojaczek, *Koncepcja duszpasterstwa rodzin w „Familiaris consortio”*, w: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*, red. A.L. Szafranski, Lublin 1985, s. 288.

² Por. P. Poręba, *Potrzeba naukowego duszpasterstwa rodzin*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 18 (1971) z. 3, s. 113-144.

³ J. Wilk, *Czym jest duszpasterstwo rodzin?*, „Homo Dei” 67 (1998) nr 2, s. 33.

⁴ Tamże.

⁵ [b.a.], *Duszpasterstwo Rodzin*, s. <http://www.isnr.uksw.edu.pl/slownik/duszpaster.htm>, [dostęp: 12.09.2007].

Punktem odniesienia dla duszpasterstwa rodzin jest katolickie małżeństwo i rodzina⁶. Oznacza to, że ta właśnie rzeczywistość ze swoją specyfiką ma być źródłem przy określaniu charakteru i zadań posługi duszpasterskiej. Można w tym dostrzec dwa zasadnicze aspekty istnienia katolickiego małżeństwa i rodziny – teologiczny i kairolologiczny, czyli wymiar nadprzyrodzony i naturalny⁷.

W aspekcie teologicznym małżeństwo i rodzina postrzegane są jako zamierzone i planowane w stwórczych planach Boga. Ta celowość przynosi określonego typu wezwania i perspektywę rozwoju. Nadaje także tej wspólnotcie niezwykłą godność, której nie podważył ani nie odebrał nawet grzech pierworodny. Małżeństwo i rodzina stają się obrazem przymierza między Bogiem i ludźmi, co w perspektywie zbawczej męki Jezusa pozwala wpisać małżeństwo i rodzinę w Boże plany zbawcze Kościoła, jako sakrament. Fundamentem dla działań duszpasterstwa rodzin staje się fakt sakramentalności małżeństwa jako skutecznej więzi miłości Chrystusa do Kościoła⁸. Dlatego małżeństwo i rodzina postrzegane są jako podmioty działań duszpasterskich w Kościele⁹.

Aspekt kairolologiczny (naturalny) pozwala dostrzec realizowanie zbawczych działań w małżeństwie i rodzinie oraz poprzez nie, w rzeczywistości danego czasu, kontekstu historyczno-społecznego. Przy założeniu, że są to rzeczywistości dynamiczne, nieustannie zmieniające się i dostosowujące się, trzeba przyjąć, że duszpasterstwo rodzin ma za zadanie iść „krok w krok” za małżeństwem i rodziną na poszczególnych etapach ich rozwoju życiowego, a także we wszelkich okolicznościach historyczno-społecznych. Podstawowym zadaniem dla duszpasterstwa rodzin po rozpoznaniu znaków czasu staje się ochrona przed zagrożeniem i wsparcie jej w zachowaniu własnej tożsamości, jako wspólnoty życia i miłości.

Następstwem tak postrzeganych wymiarów katolickiego małżeństwa i rodziny są zadania duszpasterstwa rodzin. Wśród wielu form tej działalności można wymienić między innymi: ochronę życia człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci, wspieranie rodziny w wychowaniu następnego pokolenia do życia w rodzinie (określane jako wychowanie do miłości), wieloetapowe przygotowanie do małżeństwa sakramentalnego, poradnictwo rodzinne, opiekę nad młodymi małżeństwami, wsparcie małżeństw i rodzin przeżywających kryzysy duchowe i materialne, tworzenie wspólnot rodzinnych¹⁰.

Ewangelizacja rodziny, przygotowanie do małżeństwa i pomoc rodzinie na poszczególnych etapach jej życia jawiły się zawsze jako ważna konieczność duszpasterska w diecezji opolskiej. Podejmowano zatem i wciąż się podejmuje wiele

⁶ Por. J. Wilk, *Duszpasterstwo rodzin. Próba określenia jego istoty*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 27 (1980) z. 6, s. 72.

⁷ J. Wilk, *Czym jest duszpasterstwo...*, s. 35.

⁸ B. Mierzwiński, J. Wilk, R. Bieleń, *Duszpasterstwo rodzin*, w: *Teologia pastoralna*, t. 2, red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 413.

⁹ Por. J. Kłys, *Podmiotowe uwarunkowania duszpasterstwa rodzin*, w: *Teologia małżeństwa i rodziny*, t. 2, red. K. Majdański, Warszawa 1990, s. 111-154.

¹⁰ [b.a.], *Duszpasterstwo Rodzin*, <http://www.isnr.uksw.edu.pl/slownik/duszpaster.htm>, [dostęp: 12.09.2007]

inicjatyw duszpasterskich, które wyznaczają sobie jako zadanie: rozwijanie apostołstwa rodzinnego, braterstwo i współpracę z innym rodzinami oraz wyzwala ją nowe działania służące dobru rodziny i ochronie poczętego życia¹¹. Poniższe opracowanie stawia sobie za cel opis duszpasterstwa rodzin na terenie diecezji opolskiej. Dlatego na początku zostanie przedstawiony krótki rys historyczny, dalej omówione będą realizowane różnego typu inicjatywy duszpasterskie, a na końcu przybliżone zostaną wyzwania i plany, które mają być podjęte w najbliższej przyszłości.

ZARYS HISTORII DUSZPASTERSTWA RODZIN W OPOLU

Duszpasterstwo rodzin w diecezji opolskiej powstało w 1978 roku. Ważkim tego początkiem było powołanie diecezjalnego duszpasterza rodzin, którym został ks. dr Paweł Porada, oraz diecezjalnej instruktorki (taka nazwa wówczas obowiązywała), którą została mgr prawa Maria Gruszczyńska. Do pierwszych działań nowo powstałego duszpasterstwa należało powołanie dekanalnych duszpasterzy rodzin, którzy wyszukiwali osoby świeckie, mogące po przeszkoleniu uczestniczyć w przygotowaniu narzeczonych do sakramentu małżeństwa.

Zgodnie z ówczesnymi zaleceniami Krajowego Ośrodka Duszpasterstwa Rodzin i przy jego wsparciu zaczęły odbywać się w większych ośrodkach diecezji kursy podstawowe, których celem było przygotowanie doradców do pracy w poradniach parafialnych. Takie kursy odbywały się przez rok kalendarzowy raz w miesiącu, przeważnie była to niedziela. Były one prowadzone przez dekanalnego duszpasterza rodzin lub księdza przez niego wyznaczonego oraz instruktorkę diecezjalną. Kurs kończył się egzaminem i otrzymaniem uprawnień do prowadzenia parafialnej poradni rodzinnej. Program kursu obejmował zarys teologii małżeństwa i rodziny, podstawy psychologii rodziny, etyki oraz praktyczne zapoznanie się z metodami rozpoznawania płodności.

Istotną zmianą jakościową dla kształcenia i formacji kadr w diecezji opolskiej stało się w roku 1980 powołanie dwuletniego Diecezjalnego Studium Małżeństwa i Rodziny. W latach 1980–1994 przeprowadzono sześć jego edycji. Z chwilą powołania Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w roku 1994 utworzono Podyplomowe Studium Rodziny. Cieszyło się ono dużą popularnością. W pierwszej edycji uczestniczyło bowiem przeszło sto osób, a pomyślnie ukończyło je około 70%. Po zdaniu egzaminu i dobrej ocenie pracy końcowej absolwenci otrzymywali dyplom, a najlepsi – misję kanoniczną, uprawniającą do pracy w parafialnych poradniach rodzinnych i głoszenia konferencji o tematyce małżeńsko-rodzinnej w ramach posługi duszpasterskiej.

Istotnym momentem dla dalszego funkcjonowania Duszpasterstwa Rodzin w diecezji opolskiej stał się nowy podział administracyjny Kościoła katolickiego

¹¹ J. Dzierżanowski, *Duszpasterstwo rodzin*, w: *Arcybiskup Alfons Nossol. 32 lata posługi biskupiej*, red. H. Sobeczko, Opole 2009, s. 115.

w Polsce. Z tego powodu z terenów diecezji opolskiej wyodrębniono diecezję gliwicką. Pociągnęło to za sobą zmiany strukturalne i personalne w Duszpasterstwie Rodzin. Ks. P. Porada i p. M. Gruszczyńska zostali oddelegowani do pełnienia swych funkcji w diecezji gliwickiej, a na ich miejsce w diecezji opolskiej zostali powołani ks. dr Jerzy Dzierżanowski i p. Krystyna Winiarska (lekarz stomatolog).

W tym samym okresie, na początku lat 90., przetoczyła się przez naszą Ojczyznę jedna z najostrzejszych debat publicznych, a mianowicie debata dotycząca obrony życia ludzkiego. Rozstrzygające się w tym czasie losy ustawy „O planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży” (przyjętej ostatecznie przez Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej 7 stycznia 1993 roku) znacząco zwiększyły aktywność środowisk opowiadających się „za życiem”, w tym przede wszystkim Kościoła, który podjął systematyczne i zorganizowane działania, mające na celu obronę prawa każdego człowieka do życia od poczęcia aż do naturalnej śmierci. Obrona każdego ludzkiego życia stała się na początku lat 90. jednym z priorytetów także w diecezji opolskiej¹².

Na tej fali biskup opolski Alfons Nossol zdecydował się w 1993 roku powołać do istnienia Diecezjalną Fundację Obrony Życia (DFOZ), by chronić życie każdego człowieka, szczególnie człowieka samotnego, bezbronnego, zmagającego się w swoim życiu z różnorodnymi problemami. Zatem misją fundacji stało się profilaktyczne, edukacyjne i terapeutyczne wsparcie człowieka w jego życiu osobistym, małżeńskim, rodzinnym i społecznym, ukierunkowane na osiągnięcie dojrzałego rozwoju w perspektywie chrześcijańskiej wizji człowieka¹³. Od tej chwili wiele aspektów duszpasterstwa rodzin w diecezji opolskiej było realizowanych w ramach funkcjonowania fundacji.

Celem fundacji jest działalność pożytku publicznego, w szczególności zaś:

1. ochrona poczętego życia;
2. duchowa i materialna pomoc samotnym matkom w okresie przed porodem i po urodzeniu dziecka;
3. zabezpieczenie losu dziecka porzuconego przez matkę;
4. zorganizowanie i prowadzenie Domu Matki i Dziecka, Katolickiego Ośrodka Adopcyjno-Opiekuńczego i Diecezjalnej Poradni Rodzinnej;
5. oddziaływanie na opinię społeczną poprzez propagowanie metod świadomego macierzyństwa i ochrony zdrowia matki i dziecka;
6. pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej, oraz wyrównanie szans tych rodzin i osób;
7. działalność charytatywna¹⁴.

¹² Zob. [b.a.], *Historia Diecezjalnej Fundacji Ochrony Życia*, <http://dfoz.pl/fundacja/historia-dfoz/> [dostęp: 06.05.2015].

¹³ B. Balicka-Błagitka, K. Włodarczyk, *Misja i cele Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia*, w: *Otoczmy troską życie*, red. B. Balicka-Błagitka, J. Dzierżanowski, P. Landwójtowicz, K. Włodarczyk, Opole 2009, s. 29.

¹⁴ Tamże.

Głównym celem fundacji stała się ochrona życia nienarodzonych. Aby zrealizować ten cel, zarząd DFOZ zdecydował się utworzyć dom dla samotnych matek, który nazwano Domem Samotnej Matki. Dzięki pomocy władz miasta Opola pozyskano dwa hotele robotnicze znajdujące się w Opolu-Grudzicach przy ulicy Masłowskiego 1 i rozpoczęto ich remont. W czasie jego trwania, gdy nie było jeszcze ogrzewania i bieżącej wody, schronienie znalazła tam pierwsza kobieta, która była w ciąży i nie miała się gdzie podziać. Informacja o powstaniu Domu Samotnej Matki bardzo szybko rozeszła się na terenie diecezji opolskiej oraz nowo powstałej (w 1992 r.) diecezji gliwickiej. Silne więzy pomiędzy diecezjami, ich bliskość terytorialna oraz brak domu dla samotnych matek w diecezji gliwickiej sprawiły, że od samego początku Dom Samotnej Matki w Opolu-Grudzicach stał się schronieniem dla bardzo wielu kobiet i ich dzieci z obu diecezji.

15 stycznia 1994 roku bp Alfons Nossol dokonał poświęcenia domu i udzielił błogosławieństwa dziełu prowadzonemu przez Diecezjalną Fundację Obrony Życia oraz czynnie angażującym się w to dzieło siostrom elżbietankom (funkcja dyrektora domu jest zwyczajowo pełniona przez siostrę z tego zgromadzenia). Na początku swojego funkcjonowania dom dysponował pięcioma niewielkimi pokojami (o wymiarach 3,5m x 4m), w których mieszkwały po dwie matki z dziećmi. Wszystkie miejsca bardzo szybko zostały zajęte, a Dom Samotnej Matki stał się schronieniem i zastępczym domem rodzinnym dla kobiet znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

Codziennie życie pokazało, że warunki panujące w domu są niewystarczające, aby sprostać potrzebom coraz liczniej zgłaszających się matek i ich dzieci. Warunki te nie pozwalały również na wprowadzenie w życie wypracowanego przez zarząd programu adaptacyjnego dla przebywających w tymże domu matek. Program ten miał na celu przygotowywanie matek do samodzielnego życia, poprzez zdobycie przez nie zawodu oraz nabycie umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego. W 1997 roku podjęto więc decyzję o przeprowadzeniu rozbudowy Domu Samotnej Matki. W kwietniu 1998 roku, kiedy dom został zamknięty, a jego mieszkankom znaleziono miejsca w zaprzyjaźnionych rodzinach, przystąpiono do rozbudowy obiektu. Do parterowego dotychczas budynku dobudowano dwa piętra, dzięki czemu możliwe stało się powiększenie ilości pokoi, wygospodarowanie miejsca na mający powstać Zakład Adaptacji Zawodowej oraz stworzenie kaplicy.

14 kwietnia 1999 roku odbyło się uroczyste poświęcenie przez bp. Alfonsa Nossola rozbudowanego i zmodernizowanego domu. Nastąpiła także oficjalna zmiana nazwy placówki z Domu Samotnej Matki na Dom Matki i Dziecka. Polepszenie warunków bytowych sprawiło, że możliwe stało się podjęcie, w szerszym niż dotychczas wymiarze, kompleksowej pracy z mieszkankami, zmierzającej do przystosowania ich do samodzielnego życia. Pracownicy domu uznali, że ich zadaniem jest również przygotowanie pensjonariuszek do stawienia czoła trudnościom, z jakimi spotkają się w chwili opuszczenia domu i rozpoczęcia samodzielnego życia. Ponieważ jednym z największych problemów, z którym muszą zmierzyć się samotne matki, jest brak pracy, zdecydowano się na utworzenie w Domu Matki

i Dziecka Zakładu Adaptacji Zawodowej (ZAZ). Główną przesłanką powołania ZAZ-u było pragnienie odejścia od biernych form udzielania pomocy mieszkankom i zastąpienie ich aktywnymi działaniami. Misją zakładu, którego funkcjonowanie w całości ukierunkowane zostało na wsparcie odpowiedzialności, niezależności i samodzielności życiowej mieszanek domu po jego opuszczeniu, stało się organizowanie pomocy zawodowej matkom samotnie wychowującym dzieci (głównie mieszkankom Domu Matki i Dziecka), poprzez działania aktywizujące i pomagające w powrocie na rynek pracy. Oprócz możliwości uczestniczenia w zajęciach z zakresu analizy rynku pracy, sporządzania dokumentów aplikacyjnych (CV i listu motywacyjnego), zasad autoprezentacji podczas rozmów kwalifikacyjnych oraz obsługi komputera, mieszkanki domu otrzymują także szansę aktywnego wykorzystania swojego wolnego czasu, aby przez to móc doświadczyć tego, że są przydatne, a ich umiejętności mogą służyć innym. Odzyskują dzięki temu poczucie własnej wartości i zaradności osobistej, co zwiększa ich inicjatywę w poszukiwaniu pracy i urzeczywistnianiu wizji samodzielnego życia.

Od początku istnienia Domu Matki i Dziecka schronienie znalazło w nim ponad tysiąc kobiet i ich dzieci. Wszystkie mieszkanki mogą liczyć na szeroką pomoc materialną, psychologiczną, pedagogiczną, prawną i duchową. Pracownicy domu podejmują wszelkie wysiłki, aby czas pobytu w domu był dla każdej kobiety okazją do konstruktywnego rozwiązania swoich problemów oraz do zdobycia sił i umiejętności pozwalających na stworzenie swoim dzieciom szczęśliwszej przyszłości.

Z historią Domu Matki i Dziecka bezpośrednio związane jest utworzenie drugiej jednostki Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia. Ponieważ niektóre kobiety chcą oddać swoje nowo narodzone dziecko do adopcji, zarząd uznał za konieczne powołanie do istnienia ośrodka, którego celem byłoby zabezpieczenie losu tych dzieci, których rodzice nie są w stanie z różnych względów podjąć się trudów związanych z wypełnianiem funkcji wychowawczo-rodzicielskich. W ten sposób w czerwcu 1995 roku rozpoczął swoją działalność Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy (KOA), który obecnie ma swoją siedzibę w Centrum Służby Życiu i Rodzinie.

Ośrodek stał się alternatywą dla kobiet, które nie mogąc podjąć się opieki nad swoim dzieckiem, pozostawiały je po urodzeniu na oddziale położniczym, w konsekwencji czego dziecko trafiało do domu dziecka. W KOAO szybko wypracowano standardy postępowania w sytuacjach, w których bezpieczeństwo i dobro dziecka mogły być zagrożone. Matki zgłaszające w ośrodku chęć oddania dziecka do adopcji kierowane były w razie potrzeby do Domu Matki i Dziecka, gdzie oczekiwały na rozwiązanie. Po urodzeniu dziecko trafiało do tzw. rodziny terapeutycznej, w której przez sześć tygodni oczekiwało na podjęcie ostatecznej decyzji przez matkę. Gdy po tym czasie matka zrzekała się praw rodzicielskich, dziecko mogło od razu trafić do przygotowywanej na długo przedtem rodziny adopcyjnej. Stworzony w ośrodku system, którego kluczowym elementem było umieszczenie

dziecka w rodzinie zastępczej do czasu wypełnienia wszystkich formalności adopcyjnych, jest stosowany z powodzeniem do dziś.

KOAO objął opieką także dzieci porzucane w szpitalach Opolszczyzny i Gliwic. Dzięki nawiązanej z lekarzami współpracy, informacje o porzuconych dzieciach szybko docierały do ośrodka, a jego pracownicy natychmiast podejmowali wysiłki zmierzające do umieszczenia dziecka do czasu uregulowania jego sytuacji prawnej w rodzinie zastępczej. Wraz z upływem czasu okazało się, że zaczyna brakować rodzin mogących pełnić opiekę zastępczą nad dzieckiem. Niedostatek rodzin zastępczych związany był z faktem, iż coraz więcej dzieci trafiało do nich z nieuregulowaną długotrwale sytuacją prawną, co znacznie wydłużało pobyt dzieci w rodzinie zastępczej. Aby rozwiązać ten problem, w 1996 roku KOAO rozpoczął realizację programu „Rodzina zastępcza – mój dom. Dziecko w moim domu” (działania podjęte zostały w ramach Inicjatyw Organizacji Pozarządowych finansowanych przez Departament ds. Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej). Dzięki realizacji programu, którego celem było poszerzanie wiedzy i promowanie rodzicielstwa zastępczego oraz zachęcanie do tworzenia rodzin zastępczych, Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy działający w ramach Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia w Opolu stał się w świadomości społecznej mieszkańców województwa opolskiego największym ośrodkiem rodzicielstwa zastępczego.

Trzecią jednostką Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia jest Diecezjalna Poradnia Rodzinna, której początki sięgają roku 1978 – wówczas bowiem Diecezjalny Ośrodek Duszpasterstwa Rodzin otworzył w domu katechetycznym przy opolskiej katedrze Katolicką Poradnię Życia Rodzinnego (w 1980 roku przeniesiono ją na ulicę Kominka). Podejmowane w poradni przez Duszpasterstwo Rodzin działania skoncentrowane były na prowadzeniu spotkań z narzeczonymi przygotowującymi się do przyjęcia sakramentu małżeństwa oraz na nauczaniu metod naturalnego planowania rodziny. Coraz większa liczba osób poszukujących w poradni wsparcia w radzeniu sobie z trudnymi sytuacjami życiowymi sprawiła jednak, że zdecydowano się na poszerzenie i profesjonalizowanie jej działalności. W 1995 roku zmieniono nazwę Katolickiej Poradni Życia Rodzinnego na Diecezjalną Poradnię Rodzinną i włączono ją w struktury Diecezjalnej Fundacji Obrony Życia.

Zamysłem Zarządu DFOZ było uczynienie poradni miejscem, w którym osoby doświadczające trudnych sytuacji życiowych mogłyby uzyskiwać profesjonalną i jednocześnie bezpłatną pomoc duchową, psychologiczną, terapeutyczną i prawną. Zamysł ten udało się zrealizować, dzięki zatrudnieniu w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej trzech psychologów, pedagoga, prawnika, doradcy rodzinnego, duszpasterza rodzin oraz związanych z Diecezjalnym Duszpasterstwem Trzeźwości terapeutów uzależnień.

Ważnym elementem pracy poradni stała się działalność edukacyjna i profilaktyczna. Osoby związane z Diecezjalnym Ośrodkiem Duszpasterstwa Rodzin kontynuowały prowadzenie zapoczątkowanych w Katolickiej Poradni Życia Rodzin-

nego nauk dla osób przygotowujących się do przyjęcia sakramentu małżeństwa oraz nauczanie metod naturalnego planowania rodziny.

Tym, co od samego początku wyróżniało poradnię spośród innych instytucji pomocowych działających na Opolszczyźnie, było oparcie wszystkich prowadzonych działań na poszanowaniu godności każdego człowieka oraz na wartościach chrześcijańskich. Odbiorcą pomocy świadczonej w poradni mogła być jednak każda osoba – niezależnie od swojego światopoglądu, wyznania czy religii – akceptująca przyjęte w poradni formy i metody pracy. Zasady te nie zmieniły się do dziś.

W 2004 roku w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej zaczęto realizować programy dotowane przez Urząd Miasta Opole, dzięki czemu oferta pomocowa mogła ulec dalszemu rozszerzeniu. Odpowiadając pozytywnie na zapotrzebowanie społeczne, postanowiono podjąć działania mające na celu wspieranie osób pozostających bez pracy oraz ich rodzin. Osoby bezrobotne mogły skorzystać z pomocy dyżurującego w poradni doradcy zawodowego, miały także możliwość uczestniczenia w zajęciach aktywizujących oraz w szkoleniach podnoszących ich kwalifikacje zawodowe.

W 2006 roku miała miejsce zmiana siedziby Diecezjalnej Poradni Rodzinnej, która została przeniesiona do domu katechetycznego parafii Piotra i Pawła w Opolu, na placu Mickiewicza 1. Przeprowadzka stała się okazją do podniesienia standardu poradni – w gruntownie wyremontowanych pomieszczeniach znalazło się miejsce dla dwóch gabinetów spotkań indywidualnych (spełniających wszystkie wymogi pracy terapeutycznej), sali konferencyjnej oraz gabinetu przeznaczonego dla doradczyń.

Poprawa warunków pracy umożliwiła zatrudnienie w poradni kolejnych specjalistów. Obecnie w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej można skorzystać z profesjonalnej oferty w zakresie profilaktyki, poradnictwa prawnego, psychologicznego i rodzinnego, terapii indywidualnej i rodzinnej, terapii uzależnień, mediacji rodzinnych oraz wsparcia duszpasterskiego. Poradnia mieści się obecnie w Centrum Służby Życiu i Rodzinie.

W styczniu 2010 roku biskup opolski Andrzej Czaja przeznaczył na potrzeby fundacji wyremontowane przez kurię opolską pomieszczenia zajmowane kiedyś przez Wydawnictwo Świętego Krzyża. W budynku mieszczącym się na placu Katedralnym 4 utworzono Centrum Służby Życiu i Rodzinie, a swoją siedzibę znalazły w nim Diecezjalna Poradnia Rodzinna, Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy oraz Biuro DFOZ. 25 marca 2010 roku, w Dniu Świętości Życia, bp Andrzej Czaja dokonał uroczystego poświęcenia nowego budynku. W czerwcu 2011 roku, na wniosek Rady Fundacji, dokonano w Krajowym Rejestrze Sądowym zmiany jej nazwy na Diecezjalną Fundację Ochrony Życia.

GŁÓWNE KIERUNKI I INICJATYWY W DZIAŁALNOŚCI DUSZPASTERSTWA RODZIN NA TERENIE DIECEZJI OPOLSKIEJ

Działalność duszpasterstwa rodzin na Opolszczyźnie prowadzona jest w wielu kierunkach. Można w niej jednak odnaleźć zasadnicze płaszczyzny. Należą do

nich: przygotowanie narzeczonych do sakramentu małżeństwa, przygotowanie i formacja osób zaangażowanych w działalność duszpasterstwa rodzin, forum grup i ruchów religijnych, instytucje Diecezjalnej Fundacji Ochrony Życia.

a) Przygotowanie narzeczonych do sakramentu małżeństwa

Przygotowanie narzeczonych do zawarcia sakramentu małżeństwa jest jedną z podstawowych i pierwszych działań Duszpasterstwa Rodzin w diecezji opolskiej. Aktualnie w formie podstawowej jest ono prowadzone w 21 parafiach diecezji. W poszczególnych latach sytuacja przygotowania narzeczonych kształtowała się następująco. W 2000 roku zostało przyjętych w poradniach parafialnych 3164 narzeczonych. Zaangażowanych wówczas było 67 doradców w 29 poradniach przyparafialnych. W 2005 roku objętych formacją było 2449 narzeczonych, a zaangażowanych w nią 38 doradców w 23 poradniach. W roku 2010 przygotowaniem przedmałżeńskim objętych było 2645 narzeczonych, których przyjęło 31 doradców w 21 poradniach. W minionym 2014 roku formowano 2899 narzeczonych w 34 poradniach przez 55 doradców¹⁵.

Mając na uwadze szczególną troskę Kościoła, wprowadzono jeszcze w diecezji różne poszerzone formy przygotowania do sakramentu małżeństwa, jak „Wieczory dla zakochanych”, „Weekendy dla narzeczonych”, „Przygotowanie do małżeństwa w małych grupach” (cykl 12 spotkań). Obejmują one aktywne, pogłębione i rozbudowane formy zajęć dla narzeczonych z zakresu psychologii komunikacji, więzi małżeńskiej, etyki, prawa, sakramentu i liturgii małżeństwa oraz odpowiedzialnego rodzicielstwa. Inną propozycją przygotowania do małżeństwa, chętnie wybieraną szczególnie przez narzeczonych, którzy wyjeżdżają do pracy za granicę, są trzydniowe skupienia organizowane w dwóch ośrodkach rekolekcyjnych w Nysie oraz Raciborzu-Miedoni¹⁶.

b) Współpraca z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego w przygotowaniu osób zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin

Osoby zaangażowane w działalność duszpasterstwa rodzin w diecezji opolskiej są przygotowywane w ramach różnych inicjatyw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Wśród nich najważniejszymi są: Nauki o Rodzinie; Podyplomowe Studium Rodziny; Podyplomowe Studium Coachingu Odpowiedzialnego Rodzicielstwa i Duchowości Rodzinnej; Podyplomowe Studium Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.

Szczególną rolę należy przypisać tu kierunkowi studiów: Nauki o Rodzinie. Został on powołany do istnienia uchwałą Rady Wydziału Teologicznego z dnia 20 czerwca 2001 roku, jako drugi kierunek studiów (obok teologii). Dziś kierunek ten realizowany jest przez Instytut Nauk o Rodzinie, który kształci studen-

¹⁵ Archiwum Diecezjalnej Poradni Rodzinnej w Opolu.

¹⁶ Pełna informacja: <http://dr.opole.pl/dla-narzeczonych/>.

tów na trzech poziomach studiów: licencjackim, magisterskim i doktoranckim. Studia skupiają się na problematyce rodzinnej, badanej w aspekcie filozoficzno-antropologicznym, psychologicznym, pedagogicznym, prawnym, socjologicznym i teologicznym. Podczas studiów student zapoznaje się z podstawami wiedzy psychologicznej, pedagogicznej, biomedycznej, socjologicznej, prawnej, filozoficzno-antropologicznej, a także teologicznej, związanej z problematyką rodzinną. Wiedza psychologiczna, pedagogiczna i biomedyczna daje gruntowne przygotowanie do zrozumienia psychologicznych uwarunkowań zachowań indywidualnych i społecznych, wyjaśnia funkcjonowanie człowieka w systemach rodzinnych oraz edukuje w zakresie niesienia pomocy społecznej. Wykład z zakresu socjologii i prawa umożliwi orientację w zagadnieniach socjalnych związanych z rodziną, dostarcza informacji o działaniu instytucji państwowych i organizacji pozarządowych, prowadzeniu polityki prorodzinnej, a także prawnych aspektach pomocy rodzinie. Przedmioty filozoficzne, antropologiczne i teologiczne dają solidną naukową podbudowę do lepszego zrozumienia istoty człowieka, uświadamiają bogactwo i różnicowanie ludzkiego myślenia o świecie oraz kształcą w zakresie etycznych działań kulturotwórczych. Realizowane są następujące specjalności: kurator sądowy ds. rodziny, poradnictwo rodzinne, pozamedyczna opieka paliatywno-geriatryczna.

Podypłomowe Studium Rodziny na Wydziale Teologicznym UO kształci nauczycieli i wychowawców w zakresie wychowania prorodzinnego i seksualnego. Studium przeznaczone jest dla absolwentów szkół wyższych, nauczycieli i wychowawców pracujących w szkołach, placówkach oświatowo-wychowawczych, a także personelu psychologiczno-pedagogicznego i medycznego oraz wszystkich, którzy są zainteresowani pogłębieniem wiedzy i zdobyciem umiejętności z zakresu wychowania seksualnego i prorodzinnego. Ponieważ jest to studium interdyscyplinarne, jego program uwzględnia następujące aspekty problematyki prorodzinnnej: filozoficzno-etyczny, psychologiczny, pedagogiczny, socjologiczny, biomedyczny, prawny, ekonomiczny i teologiczny. Celem studium jest przygotowanie słuchaczy do prowadzenia zajęć z dziećmi, młodzieżą i rodzicami z zakresu szeroko rozumianej problematyki rodzinnej oraz wychowania seksualnego. Zajęcia w studium mają charakter wykładów, konwersatoriów, ćwiczeń oraz warsztatów i seminariów.

c) Forum Ruchów i Wspólnot Formacyjnych na rzecz małżeństwa i rodziny

W ramach różnych inicjatyw na rzecz małżeństwa i rodziny, podejmowanych w diecezji opolskiej, dostrzeżono potrzebę ich koordynacji i podjęcia głębszej współpracy. Z tego powodu w 2012 roku z inicjatywy diecezjalnego duszpasterza rodzin, ks. dr. J. Dzierżanowskiego, powołane zostało Forum Ruchów i Wspólnot Formacyjnych. W jego skład wchodzi następujące grupy: Ruch Equipes Notre-Dame, Focolare, Rodziny Szentszackie, Akademia Rodziny,

ruch rekolekcyjny Spotkania Małżeńskie, Wspólnota Trudnych Małżeństw SYCHAR, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Diecezji Opolskiej, Rodzina Kolpinga, Domowy Kościół Ruch Światło-Życie, Komunia i Wyzwolenie. Jedną z ciekawszych inicjatyw wspólnie organizowanych od trzech lat jest coroczny Marsz dla Rodziny w kilku miastach Opolszczyzny¹⁷.

Wskazane forum staje się także przestrzenią namysłu nad stałą formacją małżonków i rodziców. Pomocą w głębszym przeżywaniu sakramentalności małżeństwa stały się rekolekcje zamknięte, dni skupienia, pielgrzymki, wprowadzone powszechnie katechezy rodziców, w związku z przyjmowaniem przez ich dzieci sakramentów świętych. Jedną z bardziej istotnych form stałej pracy formacyjnej stały się Spotkania Małżeńskie. Są to trzydniowe wyjazdy o charakterze rekolekcji zamkniętych. Ich przebieg jest całkiem odmienny od innych tego typu rekolekcji. Są prowadzone przez trzy pary małżeńskie i kapłana, którzy proponują uczestnikom tematy do dialogu prowadzonego tylko we dwoje. W środowisku Spotkań Małżeńskich od kilku lat prowadzone są także specjalne rekolekcje dla par niesakramentalnych.

Szczególną okazją do pogłębienia religijnego życia małżeńskiego stały się rocznice i jubileusze. Od roku 2000 przyjęły się coroczne diecezjalne pielgrzymki złotych i srebrnych jubilatów małżeńskich, którzy są zapraszani na takie spotkanie z biskupem.

Z inicjatywy duszpasterstw rodzin w czerwcu 1995 roku zostało powołane Stowarzyszenie Rodzin Katolickich. Podstawowym jego celem stało się promowanie katolickiej nauki o małżeństwie i rodzinie oraz wspieranie materialne i duchowe rodzin potrzebujących pomocy w różnych dziedzinach życia. Na terenie diecezji działa jedenaście kół parafialnych SRK, skupiających łącznie stu członków. Stowarzyszenie było organizatorem trzech kongresów rodziny z udziałem wielu wybitnych prelegentów z kraju i zagranicy.

d) Diecezjalna Fundacja Ochrony Życia w Opolu¹⁸ – Dom Matki i Dziecka; Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy; Diecezjalna Poradnia Rodzinna

Wsparcie dziecka, małżeństwa i rodziny dokonuje się na różnych płaszczyznach działań podejmowanych w Diecezjalnej Fundacji Ochrony Życia. Każda z instytucji teje fundacji posiada swoją specyfikę i zakres niesionej pomocy oraz grupę beneficjentów. Dzięki temu, że działa ona jako organizacji pozarządowa i jako organizacja pożytku publicznego, może skuteczniej pozyskiwać środki na swoją działalność, rozwój i poszerzanie oferty pomocowej.

Dom Matki i Dziecka (DMiDz)

Na terenie Domu Matki i Dziecka w roku 2013 z wieloaspektowej pomocy skorzystało: 20 matek i 31 dzieci. W placówce urodziło się pięcioro dzieci (dwie

¹⁷ Pełna informacja zob. <http://dr.opole.pl/dla-malzenstw-i-rodzin/>.

¹⁸ Pełna informacja zob. <http://dfoz.pl/>.

dziewczynki i trzech chłopców). Troje umieszczono w rodzinie zastępczej. W ciągu roku przebywało sześć kobiet ciężarnych oraz dwie matki z noworodkami przywiezione prosto ze szpitala. Pozostałe osoby to kobiety, które znalazły się w placówce ze swoimi dziećmi w wyniku stosowanej wobec nich przemocy fizycznej i psychicznej, z pozbawieniem miejsca zamieszkania łącznie.

W DMiDz zapewnia się całodobowe utrzymanie samotnym matkom i ich dzieciom: wyżywienie, środki czystości, materiały opatrunkowe i leki oraz odzież, którą placówka otrzymuje z darów z kraju i z zagranicy. Mieszkańcy domu otrzymują też wsparcie duchowe i psychologiczno-terapeutyczne. Każda z mieszkanki wraz z opiekunem opracowuje dla siebie program dostosowany do indywidualnych potrzeb i możliwości, mający na celu jej usamodzielnienie się.

Katolicki Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy (KOA)

Z ośrodka adopcyjnego w 2013 roku 38 dzieci trafiło do rodzin adopcyjnych, 30 przebywa w rodzinach zastępczych. Ośrodek przygotował 32 osoby do pełnienia roli rodziców adopcyjnych.

Diecezjalna Poradnia Rodzinna

Liczba osób, którym została udzielona pomoc w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej w 2014 przedstawia się następująco:

- pomoc psychologiczna, konsultacje i terapia indywidualna w ujęciu psychodynamicznym, behawioralno-poznawczym, systemowym i integratywnym: 200 osób, 996 wizyt;
- konsultacje, terapia par lub rodzin w ujęciu systemowym oraz psychodynamicznym: 102 osób, 300 wizyt;
- terapia osób uzależnionych i współuzależnionych małżonków oraz ich rodzin: 81 osób, 223 wizyt;
- doradztwo prawne: 35 osób, 39 wizyt;
- grupa psychoedukacyjna: 11 osób, 19 wizyt;
- poradnictwo i terapia dla dzieci wraz z ich rodzicami: 36 dzieci, 44 rodziców, wizyt 79.

Łączna liczba osób, które otrzymały pomoc w Diecezjalnej Poradni Rodzinnej w 2014 roku, wynosi 509. Zostały one przyjęte w trakcie 1656 wizyt.

WYZWANIA STOJĄCE PRZED DUSZPASTERSTWEM RODZIN W OPOLU

Sytuacja społeczno-demograficzna na terenie Opolszczyzny stanowi swoiste wyzwanie stojące przed duszpasterstwem rodzin. W województwie opolskim mieszka 1.052.544 osób, a według prognozy długoterminowej w 2030 roku będzie mieszkało 866,5 tys. osób¹⁹, czyli liczba ludności zmniejszy się o 189,2 tys. osób, w porównaniu do stanu z 2003 roku. Głównymi tego przyczynami będzie

¹⁹ Urząd Statystyczny w Opolu, *Województwo Opolskie – 2004. Podregiony, powiaty, gminy*, Opole 2004, s. 104.

wysoka migracja zarobkowa i niski przyrost naturalny²⁰. Migracja zarobkowa była na Opolszczyźnie największa w Polsce, tj. na 1000 mieszkańców regionu 99,8 przebywa za granicą²¹.

Na Opolszczyźnie zwiększa się liczba rozwodów. Na każdych 100 zawartych dziś małżeństw, 30 się rozpada. Opolszczyzna od dwudziestu lat jest w środku polskich statystyk rozwodowych, gdyż w roku 1990 było ich 11,1 na 10 tysięcy ludności, a w 2013 to już 16,8.

Według prognoz demograficzno-społecznych do 2020 roku sytuacja na Śląsku Opolskim będzie charakteryzowana następującymi cechami:

- spadek płodności kobiet;
- spadek zawieranych małżeństw;
- wzrost wieku zawierania małżeństw;
- wzrost średniego wieku urodzenia dziecka;
- zwiększenie liczby rozwodów;
- spadek udziału kobiet rodzących dzieci i wychodzących za mąż;
- przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń;
- utrzymywanie się dzietności poniżej prostej zastępowalności pokoleń²².

Konieczne staje się więc tworzenie specjalistycznych ośrodków, które świadczyłyby kompleksową, profesjonalną i jak najbardziej skuteczną, w świetle obecnego stanu wiedzy, pomoc rodzinom doświadczającym różnorodnych trudności i tym samym minimalizowały ryzyko pojawienia się w rodzinie poważnych i niezwykle trudnych do przezwyciężenia dysfunkcji. Udzielenie bowiem wsparcia rodzinie we właściwym momencie ma istotne znaczenie dla podtrzymania więzi, uniknięcia utrwalania się patologicznych form funkcjonowania rodziny i nieprzenoszenia zaburzonego funkcjonowania na następne pokolenia.

W kontekście wypracowanej przez Urząd Marszałkowski w Opolu tzw. Specjalnej Strefy Demograficznej (SSD) planowane są następujące działania:

1. utworzenie czterech Ośrodków Promocji, Edukacji i Terapii Rodzin – świadczących usługi psychoedukacyjne i terapeutyczne dla rodzin z województwa opolskiego, specjalizujących się w ujęciu systemowym;
2. wyszkolenie specjalistów w zakresie pomocy psychoedukacyjnej i systemowej terapii rodzin.

Zakres działań ośrodka:

- a) systemowa terapia rodzin (terapia dla małżeństw, małżeństw z dziećmi, dla rodzin trzypokoleniowych);
- b) diagnoza i terapia indywidualna dzieci i młodzieży;

²⁰ K. Lotko, *Wybrane zagadnienia sytuacji w Województwie Opolskim w zakresie ruchu i dochodów ludności oraz rynku pracy*, w: *Wyjazdy zarobkowe szansa czy zagrożenie?*, red. K. Glombik, P. Morciniec, Opole 2005, s. 34.

²¹ Zob. *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań. Powszechny spis rolny 2002*, Urząd Statystyczny w Opolu, *Migracje ludności. Województwo Opolskie*, Opole 2004, s. 29.

²² R. Rauziński, *Społeczeństwo Śląska Opolskiego w latach 1989–2020 (aspekty demograficzne i społeczne)*, Opole 2002, s. 39.

- c) terapia indywidualna osób dorosłych;
- d) działania psychoedukacyjne dla dzieci, młodzieży i dorosłych, prowadzone w utworzonych ośrodkach, w szkołach, przedszkolach, kościołach, innych instytucjach, zgodnie z zapotrzebowaniem (programy: „Akademia rodzica”, „Jak być liderem młodzieżowym”, „Zdrowa rodzina”, „Bez wojny pokoleń” itp.);
- e) superwizja pracy terapeutycznej specjalistów.

Powyżej zostały jedynie zasygnalizowane ważniejsze kierunki działań podejmowanych w ramach duszpasterstwa rodzin w diecezji opolskiej. Wiele spośród nich wydaje się innowacyjnych, oryginalnych i godnych multiplikacji w innych ośrodkach duszpasterstwa rodzin w Polsce.